

**Handelshögskolan vid
Göteborgs Universitet**
Juridiska Institutionen

Uppsats för tillämpade studier
20 poäng

Disciplinen i skolan

Av Jonas Hedström
Handledare: Dennis Töllborg

Förkortningar

AML	Arbetsmiljölagen
BrB	Brottsbalken
DN	Dagens Nyheter
FB	Föräldrabalken
FN	Förenta Nationerna
GruF	Grundskoleförordningen
GyF	Gymnasieförordningen
JO	Justitieombudsmannen
Lpf	Läroplan för de frivilliga skolformerna
Lpo	Läroplan för de obligatoriska skolformerna
LUL	Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop.	Proposition
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SvD	Svenska dagbladet

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Frågeställningar.....	5
1.3 Begränsningar.....	5
1.4 Metod.....	5
2. Historik	5
3. Beskrivning av New Yorks regelsystem kring skolan	8
4. Den svenska skolans disciplineringsystem	9
4.1 Grundskolan.....	9
4.1.2 Grundskoleförordningen.....	11
4.1.3 Ersättning vid skadegörelse.....	11
4.1.4 Polisanmälan av elev.....	12
4.1.5 Kollektiv bestraffning.....	13
4.1.6 Övrig praxis.....	13
4.2 Gymnasieskolan.....	15
4.2.1 Ersättning vid skadegörelse och polisanmälan.....	17
4.2.2 Övrig praxis.....	17
5. Jämförelse mellan de amerikanska reglerna för disciplinära åtgärder och de svenska	18
6. Slutsatser	19
6.1 Målet med regler.....	19
6.2 Varför regler?.....	20
6.3 Metod för antagandet av ordningsföreskrifter.....	21
7. En svensk "discipline code"	22
7.1 Grundskolan.....	23
7.2 Gymnasieskolan.....	26
8. Avslutning	30
9. Källförteckning	31

1. Inledning

Den svenska skolan är idag kritiserad från många håll. Föräldrar anser att deras barn inte får den utbildning som de behöver och har rätt till, elever klagat över lärarlösa lektioner, rektorer över att det finns för lite pengar och lärare klagat över för låga löner. En sorts kritik och oro är dock gemensam för alla parter. Skolans miljö håller på att bli allt hårdare och präglas mer och mer av våld, mobbning och sexuella trakasserier. Lärare säger att de knäcks av för stökiga klasser och inte kan bedriva någon bra undervisning, elever är rädda för att gå till skolan osv. Undervisningen blir direkt lidande och det är idag ett rekordstort antal elever som inte klarar av att få godkänt betyg i kärnämnen.

Det allt hårdare klimatet gör att skolan säger sig tvingas till att använda disciplinära åtgärder mot elever i allt större omfattning. Elever stängs av från undervisningen, utsätts för drogtestar och krav från skolan på ekonomisk ersättning för skadegörelse blir allt vanligare. Vad är det då för disciplinära åtgärder som finns att tillgå inom den svenska skolan och när får de användas? Räcker dessa eller krävs det en förändring av regelsystemet kring disciplinära åtgärder?

I New York, USA, har problemen varit stora med våld och vapen i skolorna, framförallt i de mest fattiga och utsatta statsdelarna. Undervisningen har blivit lidande och elever från dessa skolor har ofta inte kvalificerat sig för vidare studier på college. På senare tid har skolorna i New York och skolans regelsystem genomgått en stor förändring för att försöka komma tillrätta med dessa problem. Framförallt har pedagogiken förändrats och den följer nu den så kallade Monroe-modellen. Samtidigt har även skolans disciplinära system förändrats och staden New York har antagit ett regelsystem, kallat "the discipline code", som ska gälla för alla skolor i New York. Detta regelverk präglas av att en stor mängd förseelser listas och kopplas direkt till en disciplinär åtgärd, ett straff. Regelsystemet diskuteras flitigt på skolorna och med föräldrarna för att göra alla medvetna om vilka ordningsföreskrifter som gäller.

Efter denna förändring har skolan i New York kraftigt förbättrat sina undervisningsresultat och skapat en tryggare miljö i skolan. Numera klarar 98 % av de 17 åriga eleverna från dessa skolor kraven för att få studera vidare på college, och dessutom har alltså brotten och vapeninnehavet också minskat.¹ Detta gör att även vissa svenska skolor har börjat snegla mot denna modell som tillämpas i New York. Rektorer och lärare vallfärdar från Sverige till New York för att få inspiration och vägledning. Skulle då en svensk motsvarighet till "the discipline code" vara möjlig och är det ett bra sätt att lösa skolans problem med brott och andra förseelser?

---

¹ www.quadriiceps.org/doc/skola.htm, den 18 december 2000

1.1 Syfte

Under våren år 2000 fick jag en förfrågan från Quadriceps, en arbetsgrupp i Göteborg som på kommunens uppdrag jobbar med att försöka förbättra livsmiljön för barn och ungdomar, om att undersöka möjligen till en svensk motsvarighet till New Yorks discipline code. Det primära syftet med uppsatsen är följaktligen att avgöra om det är förenligt med svensk rätt att använda sig av en svensk code. Eftersom arbetet har fortskridit har syftet utökats till att även försöka avgöra om det är lämpligt med en sådan reglering av disciplinen som en code innebär.

1.2 Frågeställningar

För att nå syftet måste följande frågeställningar besvaras.

Hur ser det svenska regelverket ut när det gäller disciplinära åtgärder mot elever?

Hur ser New Yorks regelverk ut?

Är det förenligt med svensk rätt att använda sig av en svensk motsvarighet till New Yorks discipline code?

Hur ska i så fall en svensk code se ut?

Är det lämpligt att använda sig av en svensk code?

1.3 Begränsningar

Denna uppsats behandlar skolans disciplinära åtgärder sett utifrån lagar, förordningar och praxis. Den gör inte anspråk på att behandla alla sociala och pedagogiska aspekter på disciplinen utan ser dessa frågor i första hand från ett juridiskt perspektiv. Uppsatsen behandlar inte lagstiftningen när det gäller förskolan, särskolan och Komvux, men mycket av det som tas upp är även aktuellt för dessa områden.

Generellt har det också varit svårt att hitta material, speciellt när det gäller historiken, eftersom det inte har skrivits särskilt mycket inom detta område. Det kan sägas gälla hela ämnesområdet som uppsatsen behandlar, vilket har lett till att det mesta i uppsatsen vilar på lagar, förarbeten och praxis. Detta faktum kan säkert leda till att delar av uppsatsen ibland uppfattas som alltför juridisk.

1.4 Metod

För att få ett helhetsperspektiv på den svenska skolans disciplinära regelverk görs först en historisk tillbakablick på hur de disciplinära åtgärderna inom skolan har sett ut och förändrats från 1800-talet fram tills nutid. Denna bygger på en genomgång av lagar, praxis och litteratur. Jag kommer därefter att fortsätta med att redogöra för den svenska skolans möjligheter till disciplinära åtgärder mot en elev i enlighet med dagens svenska lagar, förordningar och gällande praxis. Därefter följer en kort redovisning av New Yorks discipline code och dess syften för att sedan övergå till att undersöka om en eventuell svensk motsvarighet går att förena med svensk lagstiftning och om det i så fall är lämpligt att införa en sådan .

2. Historik

Disciplineringen på tidigt artonhundratalet syftade till att få eleverna att underordna sig de vuxna, att följa de personliga regler som styrde skolans vardag och i förlängningen respektera den ordning som samhället ytterst vilade på. Läroverksstadgan från 1820 innehöll drygt åtta sidor mycket detaljerade påbud, förbud och anvisningar för disciplinens upprätthållande. Även om de efterföljande stadgarna under artonhundratalet inte gav ordningsfrågor lika mycket skriftlig plats var sakinnehållet det samma. Denna detaljrikedom vad gällde disciplineringen bestod i ett århundrade.²

En markant skillnad kan däremot ses mellan 1807 års och 1820 års stadga. I den äldre gavs disciplinfrågor inte alls samma tyngd och utrymme. De påbud och förbud som fanns var mycket allmänt hållna. I 1820 års stadga spaltade man däremot upp disciplinfrågorna mycket detaljerat. Särskilt gällde detta föreskrifterna om formerna för ordningens upprätthållande. I 1807 års stadga stod det högst allmänt att lärarna borde vara så "foglige, at ingen hård och otidig medfart brukas, då icke en nödig aga för fortfarande lättja eller dygd äger rum.". I 1820 års stadga behövdes det däremot många paragrafer för att bestämma vem som hade rätt att ge bestraffningar, vilka bestraffningar som var aktuella i olika situationer och vem som skulle verkställa dem.³

Här följer några exempel på åtgärder i 1820 års stadga:

- Varning och tillsägelse från lärare
- Flytta elev längst ner i klassrummet för resten av lektionen (beslutades av läraren)
- Visa ut elev från resten av lektionen (läraren)
- Utdela lindrigare aga. (läraren)
- Strängare aga (rektor eller kollegiet)
- Flyttning till s k strykklass under en vecka (rektor)
- Flyttning till strykklass under längre tid än en vecka (kollegiet)
- Förvisning från läroverket (kollegiet och Eforus⁴)

Dessa mer detaljerade ordningsföreskrifter kan ses som ett led i en allmän byråkratiseringsprocess. Paralleller kan dras till de västerländska samhällenas straffrätt som successivt från sjuttonhundratalets mitt till mitten av artonhundratalet omdanades. Straffrätten gick från att vara ett system där rätten till att straffa tillkom kungen ensam till ett finmaskigt och anonymt system som koncentrerade sig på de mindre vardagliga förseelserna.⁵ Denna koncentration på mindre disciplinbrott lämpade sig väl i skolan eftersom det också för läraren

---

²Florin, Johansson. "Disciplinering av klassen?", Forskning om utbildning, nr 4, 1991, s 46 ff.

³Ibid. s 47.

⁴Eforus var en övervakare av de högre skolorna i stiftet

⁵Foucault, M. "Övervakning och straff", Lund, 1987. S 89 ff.

är de små förseelserna som stör arbetet mest. Glömda läxor, sen ankomst och ouppmärksamhet stör det vardagliga skolarbetet.

Ett annat kännetecken för det nya västerländska straffsystemet var att lagarna måste göras klara och entydiga. De måste på ett tydligt sätt visa på vad som var tillåtet och inte tillåtet för att medborgarna skulle kunna förutse om sitt handlande var korrekt eller inte. De var därför tvungna att vara offentliga och skriftliga.⁶ Detta nya synsätt syns tydligt i 1820 års stadga där de utförliga ordningsreglerna och detaljerade förbuden dominerar. Det svenska straff- och disciplineringsystemet inom skolan hade alltså utvecklas efter samma linje som den västerländska straffrätten.

De stadgade straffen i 1820 års stadga syftade till att på ett påtagligt och fysiskt sätt ytterligare inskräpa gränsen mellan det tillåtna och det otillåtna. Att straffen successivt trappades upp skulle ha en avskräckande verkan. Först kom alltså tillsägelse och muntlig varning, följt av skriftlig varning, nedflyttning till strykclass, aga och i sista hand förvisning. Alla straff som fastställdes av rektor och kollegiet skulle dessutom offentliggöras så att andra kunde lära sig vad som väntade om reglerna åsidosattes.⁷

I 1859 års stadga tog disciplineringsfrågorna fortfarande en stor plats. Avsnittet "ordning och tukt" i stadgan innehöll sex välfyllda paragrafer som detaljerat reglerade eleverns uppförande och vilka straff som var aktuella om eleven ej uppförde sig korrekt. Ordningsföreskrifterna talade även om vad som var tillåtet uppträdande utanför skolan och skoldagen. Att vistas på krogar, värdshus och biljardhallar var inte tillåtet, och att spela tärning eller kort i bostaden var inte heller tillåtet. Påföljderna var bl a varning, aga och förvisning. Även kollektiv bestraffning stadgades och om någon ansvarig till exempelvis en skadegörelse i klassrummet ej gick att finna, fick eleverna gemensamt ersätta skadan.⁸

Detaljrikedomen vad gällde ordningsföreskrifterna i skolan förändrades under artonhundratalets gång och i 1878 års stadga hade en hel del förändrats när det gäller disciplineringen. Borta var strykclassen och det omfattande regelkomplexet. Kvar fanns bara en generell bestämmelse som gav kollegiet möjlighet att "döma den felande till offentlig varning eller annan lämplig bestraffning". Fortfarande skulle förvisningsdomar ges offentlighet, men bara om Eforus så önskade. Denna lilla offentlighet hade försvunnit i 1905 års stadga och således kunde förvisningsdomar passera ganska obemärkt förbi.⁹ Bestraffningssystemet hade blivit betydligt mindre synligt. Varför då denna mörkning?

---

⁶ Ibid.

⁷ Florin, Johansson. s 48.

⁸ Stadga för rikets allmänna elementarläroverk, 1859.

⁹ Florin, Johansson. s.55.

En tänkbar förklaring är att disciplineringen allt mer upprätthölls med förfinade tekniker, som upprättade hierarkier, som möjliggjorde jämförelser, som helt enkelt normaliserade. I ett sådant system är allt avvikande från regeln, det normala, utan särskilda arrangemang alltid synlig.¹⁰ Med denna övergång till ett regelsystem som byggde på förfinade kontrollmekanismer fick man en socialisationsprocess som var ägnad att inpränta självdisciplin. I de gamla offentliga bestraffningssystemet gjordes det klart för både syndaren och åskådaren att det var bäst att undvika det bestraffade beteendet. Detta ledde till att reglerna blev situationsspecifika och signalerna till eleverna blev att det i alla fall gällde att inte bryta mot de skrivna reglerna, medan det moraliska budskapet i reglerna kom i skymundan. I detta nya, mindre offentliga, disciplineringsystem blev alltså självdisciplinen hos eleverna det centrala. Eleverna själva skulle definiera normer för "den gode eleven", och skolan litade på elevens inre "moraliska domstol".¹¹

Under 1900-talet har skolans disciplineringsystem inte förändrats i någon större omfattning, varken när det gäller dess utrymme eller innehåll. Det finns överhuvudtaget inte mycket skrivet om reglerna kring disciplineringen i skolan under 1900-hundratalet, varken i litteratur eller förarbeten.

Följaktligen var disciplineringsystemet i skolan under 1900-talet inte speciellt offentligt och lagtexten definierade inte normer för uppförande. Förändringarna i systemet, jämfört med slutet på 1800-talet, ligger på åtgärdssidan. Den största förändringen är naturligtvis att rätten till åga försvann. Det direkta förbudet för vuxna att åga sina barn infördes 1979 genom bestämmelsen 6:3 i Föräldrabalken, även kallad antiagalagen. Dessförinnan hade strafflagens stadgande ändrats 1957 så att det i princip blev lika straffbart att slå sina egna barn som det var att ge sig på någon annan människa. När det gällde skolan uteslöts ågan som åtgärd redan 1952 genom en ändring i skolstadgan.¹² Också i följande skollag fick detta förbud utformningen av en speciell bestämmelse för att betona att åga inte fick förekomma inom skolans verksamhet.¹³ I förarbetena till Skollag 1962:319 gjordes en undersökning av lärarnas åsikter vad gällde borttagandet av fysisk bestraffning. Det visade sig att många lärare motsatte sig förslaget till förbud mot fysisk bestraffning.¹⁴

För övrigt är förarbetena under 1900-talet relativt tysta när det gäller disciplinen i skolan. Det konstateras kort att skolan har en fostrande roll. I förarbetena till Skollag 1962:319 preciseras det att i denna fostran ligger en speciell typ av fostran. Denna går bland annat ut på att eleverna ska göras medvetna om konsekvenserna av att bryta mot gällande regler och de ska veta vilka följder det kan ha att obetänksamt handla endast efter sina impulser. Eleverna ska

---

¹⁰ Foucault, M. Övervakning och straff, Lund, 1974.s 200 ff.

¹¹ Florin, Johansson. s 55f.

¹² Edfeldt, Åke W. Åga, fostran till våld. Stockholm 1985.

¹³ Se Folkskolestadgan (1958:399) 54§ och Skollag (1962:319) 5 kap, 26§ 3 st.

¹⁴ Prop. 1962:136 "Förslag till ny skollag m.m."

vara väl insatta i skolans ordningsregler samtidigt som de ska vara med och diskutera dem och ge ändringsförslag.¹⁵

En annan ändring på åtgärdssidan var att i skollagen (1985:1100) blev möjligheten att avstänga en grundskoleelev borttagen. Som skäl till detta angavs att denna metod tillhörde ett föräldrat synsätt och att ett avstängningsbeslut rimmar illa med skolplikten. Avstängning från undervisning är en ingripande åtgärd som inte är något medel för akuta situationer, är inte avskräckande och förändrar inte elevens beteende. Avstängning av en grundskoleelev har helt enkelt ingen praktisk funktion.¹⁶

Sammanfattningsvis kan sägas att reglerna kring disciplineringen inte har förändrats under 1900-talet när det gäller dess offentlighet och synen på hur en god disciplin skall uppnås. Fortfarande har självdisciplinen en central plats och några situationsspecifika regler finns inte. Skolpersonalen har haft ansvaret att bedöma när de åtgärder som finns att tillgå ska sättas in. Åtgärderna som sådana har som nämnts förändrats genom borttagandet av aga och avstängningarna på grundskolan.

3. Beskrivning av New Yorks regelsystem kring skolan

För att skolorna i New York ska bli en säker och bra miljö för undervisning har styrelsen för utbildningen i New York lagt fram ordningsföreskrifter och disciplineringsåtgärder och samlat detta i ett dokument som ska gälla för alla skolor i New York. Syftet med att kodifiera detta i ett dokument är att ge riktlinjer för att upptäcka oacceptabelt uppträdande och vilka disciplinära åtgärder som är tillåtna. Genom denna kodifiering säkras enligt styrelsen en enhetlig och rättvis behandling av alla elever och situationer. Detta dokument ska läsas och diskuteras av både elever, föräldrar och skolans personal.¹⁷

För att nå målet med en säker och trygg miljö i skolorna anser styrelsen för utbildningen i New York att eleverna måste lära sig att ta ansvar för sina handlingar och uppträdande. De måste förstå att det finns ett korrekt uppförande och att detta förväntas följas av eleverna. Om eleverna inte uppträder korrekt får de ta konsekvenserna av detta.¹⁸

Att få eleverna att ta ansvar för sina handlingar och uppträdande ska därför uppnås med hjälp av "the discipline code", se bilaga 1. Den består av en lista med olika typer av förseelser som exempelvis skolk, rökning och att komma för sent. Dessa olika förseelser bedöms sedan hur

---

¹⁵ SOU 1961:30 "Grundskolan".

¹⁶ Prop. 1985/86:10 "Ny skollag m.m.".

¹⁷ Citywide Standards of Conduct and Uniform Disciplinary Measures, Board of Education of the City of New York.

¹⁸ Ibid.

allvarligt det ena eller det andra är med hjälp av en sifferskala. Nivå 1 är lindrigast medan nivå 8 är allvarligast. Dessa nivåer är sedan kopplade till en åtgärdslista där det för varje nivå finns en minimumåtgärd och en maximumåtgärd.

Exempelvis för en förseelse som anses ligga på nivå 1 är den minsta åtgärden att lärare och elev diskuterar saken medan det maximalt som åtgärd på nivå 1 kan bli fråga om en tillsägelse från läraren eller att föräldrarna kontaktas. Under nivå 7 är minimumåtgärden den att eleven blir avstängd i ett år och förflyttad till en alternativ skola och som maximumåtgärd blir elever som fyllt sjutton år uteslutna från alla offentliga skolor i New York. Under nivå 8 finns det enbart ett minimum alternativ och det är uteslutning från alla offentliga skolor i New York. (Se bilaga 1 för fullständig lista). Även vapentyper är listade och delas upp i två olika kategorier, vilket leder till olika åtgärder vid innehav av olika typer av vapen.

The discipline code består sammanfattningsvis av ett antal mycket detaljerade skriftliga ordningsföreskrifter och ett antal lika detaljerade åtgärder, straff. Finns det då utrymme för lika detaljerade ordningsföreskrifter i den svenska skolan? För att kunna svara på denna fråga måste först en genomgång av det befintliga regelsystemet inom den svenska skolan göras.

4. Den svenska skolans disciplineringsystem

All skolverksamhet i Sverige står under skollagen.¹⁹ Utöver skollagen finns det två förordningar som reglerar verksamheten i skolan, en för grundskolan och en för gymnasiet.²⁰ Alla eventuella disciplineringsåtgärder mot elever i den svenska skolan måste således utformas i enlighet med dessa författningar. Regelverket kring disciplineringen skiljer sig något åt när det gäller grundskolan och gymnasieskolan. För att lättare kunna se vad som gäller för var och en av skolformerna presenteras därför dessa områden var för sig.

4.1 Grundskolan

Alla barn i Sverige omfattas av en skolplikt men åtnjuter också en motsvarande *rätt till utbildning*. Ett barn som omfattas av skolplikt har också rätt till en kostnadsfri grundläggande utbildning i allmän skola.²¹ Denna rätt till utbildning upphör det kalenderår, vårterminen, som eleven fyller 16 år.²² Elevernas rätt till utbildning spelar en central roll vad gäller vilka disciplinära åtgärder som är tillåtna i grundskolan, mer om detta nedan.

---

¹⁹ Skollagen (SFS 1985:1100).

²⁰ Grundskoleförordningen (SFS 1994:1194) och Gymnasieförordningen (SFS 1992:394).

²¹ Regeringsformen 2:21, Skollagen 3:1, Barnkonventionen artikel 28, Europakonventionens tilläggsprotokoll artikel 2.

²² Skollagen 3:10.

4.1.1 Skollagen

I själva skollagen finns det endast en bestämmelse som behandlar disciplinära åtgärder i grundskolan. Där stadgas att disciplinär åtgärd mot skolpliktig elev får avse elevens närvaro i skolan, dock endast i ringa omfattning.²³ Vad som menas med ringa omfattning finns ej omnämnt i förarbetena men enligt grundskoleförordningens bestämmelser så är det endast utvisning från kvarvarande del av lektion och kvarsittning i en timme som är aktuellt.²⁴

Denna bestämmelse ska ses mot bakgrund av att det tidigare var tillåtet att avstänga grundskolelev från undervisningen. I förarbetena till skollagen betonas det att möjligheten till att stänga av en elev från undervisningen ska upphävas. Avstängning från undervisning som disciplinär metod representerar ett föräldrat synsätt och rimmar illa med skolplikten. Det är en ingripande åtgärd som ej är något medel för att lösa akuta situationer. Man menar vidare att en avstängning inte heller är avskräckande och förändrar inte heller elevens beteende. Enligt utredningen har en avstängning ingen praktisk funktion.²⁵

4.1.2 Grundskoleförordningen

Övriga bestämmelser när det gäller disciplinära åtgärder återfinns alltså inte i skollagen utan i grundskoleförordningen. I 6 kapitlet 9 § stadgas vilka disciplinåtgärder som finns att tillgå när en elev gör sig skyldig till olämpligt uppträdande eller en mindre förseelse. Vad som menas med olämpligt uppträdande eller vilka gärningar som anses motsvara en mindre förseelse finns inte beskrivet i författningstexten. Inte heller i förarbeten eller rättspraxis definieras dessa begrepp.

Som första åtgärd när en elev gör sig skyldig till en mindre förseelse eller olämpligt uppträdande skall eleven tillrättvisas av läraren. Om inte detta hjälper kan föräldrarna kontaktas.²⁶ Eleven kan även visas ut från återstående del av lektion eller tilldelas kvarsittning med högst en timme efter skoldagens slut.²⁷

Om det olämpliga uppträdandet inte upphör eller en elev gör sig skyldig till upprepade förseelser eller en allvarligare förseelse skall detta anmälas till rektorn och elevvårdskonferensen. Föräldrarna ska kontaktas och åtgärder som är anpassade efter elevens individuella förhållande skall sättas in.²⁸ Om elevens beteende ändå inte förbättras kan anmälan ske till styrelsen för utbildningen för överväganden om lämpliga åtgärder, t ex

---

²³ Skollagen 3:11 2st

²⁴ Se GruF 6:9.

²⁵ Prop. 1985/86:10 "Ny skollag m.m."

²⁶ GruF 6:9 1st

²⁷ GruF 6:9 2st

²⁸ GruF 6:10 1st

anpassad studiegång.²⁹ Med styrelsen för utbildningen avses de nämnder, vanligtvis benämnda barn- och ungdomsnämnden, som kommunerna är skyldiga att utse enligt skollagen.³⁰

Detta är de disciplinära åtgärder som finns att tillgå när det gäller grundskolan. Att Grundskoleförordningen är uttömmande när det gäller vilka disciplinära åtgärder en skola har att tillgå framgår av JO 1996/97 s 378. Det är följaktligen inte tillåtet att vidta disciplinära åtgärder mot en elev som inte det finns stöd för i grundskoleförordningen med hänvisning till annan lagstiftning, t ex arbetsmiljölagen.

Det är sålunda inte tillåtet med avstängning av grundskoleelev från undervisningen, vilket har slagits fast i praxis i ett flertal fall.³¹ Rätten till utbildning för en skolpliktig elev anses så stark att någon avstängning från undervisningen inte i något fall kan vara aktuellt. Undervisning i någon form måste ske, om inte i skolan så exempelvis i form av hemundervisning.

När det gäller ett beslut om en disciplinär åtgärd mot en elev är det inte beslutets formella karaktär som är viktigt, utan dess reella innebörd. Detta följer av JO 1991/92 s 373 där skolstyrelsen hävdade att en elev inte formellt varit avstängd från undervisning men samtidigt medgav att eleven inte fått någon regelrätt undervisning. Att inte erbjuda undervisning ansågs av JO i realiteten vara en avstängning från skolan.

Även Hans Ragnemalm betonar i sin avhandling *Förvaltningsbesluts överklagbarhet*, att det är beslutets faktiska verkningar, dess faktiska effekt, som är det centrala för den enskilda individens rättssäkerhet.³² I detta sammanhang betyder rättssäkerhet för en elev främst att skolan inte ska kunna använda sig av åtgärder som lagar och förordningar inte tillåter. Skolan ska inte kunna ordna så att en elev i praktiken är avstängd men skydda sig med att något avstängningsbeslut inte är fattat.

4.1.3 Ersättning vid skadegörelse

De disciplinära åtgärderna som hittills tagits upp regleras i skolförfattningar, som anses som uttömmande när det gäller åtgärder. Detta hindrar naturligtvis inte att samhällets övriga lagar och bestämmelser gäller även inom skolans väggar. Finns det då några andra typer av disciplinära åtgärder som bygger på dessa andra lagar och praxis?

Stockholms skolstyrelse har använt sig av ett sorts ersättningssystem när det gäller skadegörelse vållad av elever. Elev som orsakat skadegörelse får själv ta ansvar för sitt handlande efter vad som är skäligt i det enstaka fallet. Rättsordningen är inte främmande för

---

²⁹ GruF 6:10 2st

³⁰ Skollagen 2:1

³¹ Se t ex JO 1991/92 s 373 och Skolverkets beslut den 10/1-1994 och den 27/9-1996.

³² Ragnemalm, *Förvaltningsbesluts överklagbarhet*, Stockholm, 1970.

principen, att underåriga skadegörare efter eget samtycke, skall kunna avhjälpa eller begränsa skadan genom en egen arbetsinsats.³³

Att skolan får elev att ersätta sin skadegörelse, genom eget arbete eller genom betalning, har ansetts kunna godtas om alla regleringar som berör området följs.³⁴ Först måste en eventuell ersättning från eleven bygga på en frivillig överenskommelse, ett avtal, mellan elev, föräldrar och skola.³⁵ Om ersättningen består i att eleven ska utföra arbete måste föreskrifterna i arbetsmiljölagen följas.³⁶ Där stadgas att elever som omfattas av skolplikten inte får anlitas eller utföra arbete. Dock får en elev som fyllt tretton år anlitas eller utföra lätt arbete som inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på elevens hälsa, utveckling eller skolgång.³⁷

Begreppet *lätt arbete* behandlas i arbetsskyddsstyrelsens kungörelse (AFS 1996:1) med föreskrifter om anlitan av minderåriga i arbetslivet. Vad som kan betecknas som lätt arbete beror i stor grad på elevens ålder och mognad. För 13-14 åringar kan det röra sig om t ex kontorstekniskt arbete som fotokopiering och maskinskrivning, trädgårdsarbete, lättare ärenden, målningsarbete med färg som inte är hälsofarlig (ej sprutmålning) och städningsarbete. För femtonåringar utökas begreppet lätt arbete då t ex arbete med motorgräsklippare är tillåtet. Före tretton års ålder kan bara mycket lätt arbete komma ifråga. Exempel på arbetsuppgifter är enligt kungörelsen frukt- och bärplockning, trädgårdsarbete och tillfälliga arbeten av hobbykaraktär.

Dessa föreskrifter måste på så sätt följas för att en skola ska kunna få ersättning genom arbete vid skadegörelse vållad av elev. Föreskrifterna gör att ett sådant system lämpar sig bäst under årskurserna 7-9.³⁸

Om ersättning ska utgå i form av en summa pengar, elevens egna eller genom ansvarsförsäkring, måste elevens förmyndare lämna sitt godkännande.³⁹ Oavsett om ersättning för skadegörelse ska lämnas i form av pengar eller genom arbete så bör elevvårdskonferensen vara inkopplat i ett sådant fall.⁴⁰

4.1.4 Polisanmälan av elev

Vissa förseelser från elever kan vara av så allvarlig art att skolan känner sig tvingad till att göra en polisanmälan. När det gäller polisanmälan av elever finns det inga direkta

---

³³ Se BrB 31:1 3st och LUL.

³⁴ Se JO 1990/91 s.302.

³⁵ Se Föräldrabalken 6:11, 6:12, 9:1, 13:1 och Skadeståndslagen 1:1.

³⁶ Arbetsmiljölagen 1:3 2st.

³⁷ AML 5:2.

³⁸ Se även JO 1990/91 s.302

³⁹ FB 13:1. När det gäller ansvarsförsäkring blir den praktiska följderna att vårdnadshavarens godkännande krävs eftersom det är vårdnadshavaren som är försäkringstagare och den som kontaktar försäkringsbolaget.

⁴⁰ JO 1990/91 s.302.

författningar som reglerar hur skolan ska agera. Rent formellt finns det således inget hinder för en skola att göra en polisanmälan om denna anser att förseelsen är så pass allvarlig att detta är nödvändigt. Grundtanken i svensk rätt får emellertid sägas vara den att ansvaret för att lämpliga åtgärder vidtas mot barn och ungdom som begår brott i första hand vilar på socialtjänsten och inte på rättsväsendet. Detta gör att skolan bör vara restriktiv när det gäller polisanmälningar och i första hand leta andra lösningar.⁴¹

Vid skolans bedömning om en polisanmälan ska göras måste utgångspunkten vara att det aktuella brottet skall utredas av polis och åklagare. Om gärningsmannen till ett brott är under 15 år utdöms ingen påföljd.⁴² Detta gör att ingen förundersökning ska inledas om den misstänkte är under 15 år.⁴³ I vissa fall kan dock en utredning inledas även om den misstänkte är underårig. Föreskrifter om detta finns i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare, LUL.⁴⁴

En utredning får inledas mot en elev som är under 15 år om utredningen kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser med avseende på eleven. Inledande av en utredning kan även ske om det krävs för att efterforska gods som stulits genom brottet, om ett klagande krävs om någon som är över 15 år varit inblandad i brottet eller om det är av särskild vikt att utredning äger rum.⁴⁵

De brott som i första hand bör utredas är enligt förarbetena⁴⁶:

- a) Överlagda brott mot person och egendom
- b) Brott som vittnar om hög grad av hänsynslöshet eller tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom.
- c) Brott som i allmänhet och till sin karaktär gör det sannolikt att behov av hjälpinsatser föreligger, till exempel, narkotikabrottslighet och brott som har samband med sådan brottslighet.

Om en elev inte fyllt tolv år får en utredning inledas endast om det finns synnerliga skäl.⁴⁷ Tolvårsgränsen innefattar en avvägning mellan utredningsintresset och hänsynen till barnets bästa. Uppenbart är också att ett barn måste ha uppnått en viss mognad för att en utredning

---

⁴¹ JO beslut den 23/6-1998.

⁴² BrB 1:6.

⁴³ JO beslut den 23/6-1998.

⁴⁴ SFS 1964:167.

⁴⁵ LUL 31§ 1st.

⁴⁶ prop. 1983/84:187 "Om utredning av brott av barn under 15 år", s17.

⁴⁷ LUL 31§ 2st.

skall framstå som meningsfull. Ju yngre barnet är, desto starkare skäl till att låta socialtjänsten sköta utredningen kring barnet.⁴⁸

Ovanstående bestämmelser gör att en polisanmälan mot en elev i grundskolan oftast inte leder till någon utredning och att polismyndigheten omgående, med stöd av 3§ polislagen⁴⁹, underrättar socialtjänsten om anmälan. Skolan bör därför vara återhållsam med att göra polisanmälan mot barn i de yngsta elevgrupperna redan av det skälet att dessa anmälningar inte leder till någon utredning från polisens sida. För det fall skolan kan förutse att någon utredning inte kommer att ske bör man avstå från polisanmälan och utreda saken på egen hand. Polisanmälan får inte användas som någon sorts sanktion mot en elev, och skolan får inte heller hota en elev med polisanmälan.⁵⁰

Det är viktigt att poängtera att barnets bästa ska sättas i främsta rummet vid alla myndighetsåtgärder som rör barn.⁵¹ Det är således viktigt att en skola noga överväger även nackdelarna som följer av en polisanmälan. Det är lätt att en anmälan istället för att leda framåt blir kontraproduktiv. Om exempelvis en skola anmäler en tolvårig elev för polisen och det sedan inte händer något med anmälan, blir budskapet till barnet att det i praktiken inte händer något vid en polisanmälan. Visserligen går anmälan vidare till sociala myndigheterna men barnet ser ingen konkret och direkt följd av själva polisanmälan.

4.1.5 Kollektiv bestraffning

Någon möjlighet för en skola att straffa elever kollektivt finns inte. Det är en huvudprincip i den svenska rättsordningen att en person är ansvarig endast för de handlingar som han eller hon själv företar. En elev har på så sätt endast ett straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar för sina egna handlingar. Denna princip gäller även inom skolan och har slagits fast i ett antal JO beslut.

I JO 1993/94 s.378 hade ett antal sportredskap förstörts och ett trettiotal elever hade befunnit sig i lokalen vid skadetillfället. Det gick inte att utreda vem eller vilka av eleverna som hade utfört skadegörelsen. Skolan hotade de aktuella eleverna med att antingen fick de tillsammans betala skadan eller så skulle en polisanmälan ske och skadegörelsen skulle utredas närmare. JO kritiserade förfarandet med hänvisning till att en person endast ansvarar för sina egna handlingar och att eleverna inte står under tillsyn av varandra.

I JO 1995/96 s.398 ställde en grundskola in en förestående skoldans med hänvisning till den dåliga ordningen på skolan. Skoldansen var en fast tradition på skolan och var utlovad till eleverna. JO uttalade att man inte kan utgå från att alla elever är ansvariga för

---

⁴⁸ prop. 1983/84:187 s33f.

⁴⁹ SFS 1984:387.

⁵⁰ JO beslut den 23/6-1998.

⁵¹ FN:s barnkonvention artikel 3 p.1.

missförhållanden som förekommer på en skola och att kollektiv bestraffning inte får förekomma.

4.1.6 Övrig praxis

Av övrig praxis är det framförallt ett beslut av Skolverket som förtjänar att nämnas och diskuteras. I Skolverkets beslut den 27/9-1996 sägs att som yttersta åtgärd kan en kommun, även mot en elevs och dess föräldrars vilja, flytta en elev till en annan skola. Detta för att kunna ge det stöd som krävs och för att andra elevers undervisning inte ska ta skada. I vilka fall denna disciplinära åtgärd skulle kunna bli aktuell är det svårt att med säkerhet kunna uttala sig om.

Skolminister Ingegerd Wärnersson och Skolverket har uttalat att detta skulle kunna vara en åtgärd som skolan kan tillämpa i mobbningsfall, om det bedöms som nödvändigt för att upprätthålla ordningen, undervisningens kvalitet eller av pedagogiska skäl. En elev som mobbar en annan elev kan därför enligt skolministern och Skolverket tvingas flytta till en annan skola.⁵²

Denna eventuella åtgärd belyser ett grundläggande problem inom skolan när det gäller en elevs rätt till utbildning. En elev som inte sköter sig och exempelvis mobbar andra har ändå en så stark rätt till utbildning, att denna rättighet hindrar skolan från att stänga av eleven från undervisningen. Samtidigt har andra elever som blir drabbade av den stökige elevens uppträdande en lika stark rätt till en bra utbildning. Denna rätt begränsas av uppförandet från den stökige eleven. Två rättigheter kolliderar och leder till en svårösligt problem.

Enligt skolministern och Skolverket är då förflyttningsåtgärden en möjlighet att lösa problemet och fullt förenligt med skollagen och grundskoleförordningen. Detta är enligt mig inte fullt så klart. Stöd för att det ska vara förenligt med lagtexten finns att hämta i uttalandet från Skolverket i deras beslut den 27/9-1996, men samtidigt har JO uttalat att skollagen och grundskoleförordningen är uttömmande vad gäller disciplinära åtgärder.⁵³ Att då använda sig av en förflyttningsprocess som disciplinär åtgärd mot en elev som mobbar, utan uttryckligt stöd i författningstext, kan inte utan svårigheter förenas med tanken att grundskoleförordningen skall vara uttömmande vad gäller disciplinära åtgärder. Avstängning och förvisning är inte tillåtet enligt grundskoleförordningen men är efter att uttryckligen reglerats i gymnasieförordningen tillåtet på gymnasiet. Att grundskoleförordningen och förarbetena är tiggande om möjligheten att förflytta en elev bör leda till restriktivitet när det gäller denna åtgärd.

---

⁵² DN 28/11-2000.

⁵³ Se JO 1996/97 s 378.

Formellt förlorar en elev som tvingas att byta skola inte sin rätt till utbildning. Rättigheten är kopplad till utbildningen och inte till en viss skola. Eleven har alltså inte en rättighet att gå i en viss skola. Ett förflyttningsbeslut kommer dock i realiteten att ordentligt krympa elevens rätt till utbildning. En inte allt för vågad gissning är att eleven kommer att få problem med sin utbildning ett tag framöver efter skolbytet.

Ett förflyttningsbeslut kan i många fall fungera kontraproduktivt. Beslutet ökar säkerligen ytterligare pressen på den mobbade eleven eftersom många andra elever förmodligen kommer att se det som dennes fel att deras kompis tvingades att byta skola. Den mobbade eleven tar kanske även på sig skulden att den andra eleven tvingades att flytta. En annan fråga är hur och om förflyttningen hjälper den mobbade eleven att ändra sitt beteende. Den nya skolan har säkerligen nåtts av rykten om den nya eleven och har sina förutfattade meningar klara, vilket gör att någon nystart för eleven blir svår att göra. Det är snarare troligt att eleven försöker leva upp till de negativa förväntningar som redan är ställda på honom eller henne. Förflyttningen kan således skapa fler problem än vad den löser.

Men frågeställningarna är många. Förflyttningen kan ses som ett skydd för de skötsamma elevernas rätt till utbildning och inte som en åtgärd mot den mobbade eleven. I grundskoleförordningen sägs att styrelsen för utbildningen skall besluta om lämplig åtgärd. Är detta en lämplig åtgärd? Om avstängning under en undervisningsdag inte är tillåtet, hur kan då en förflyttning mot elevens och dess föräldrars vilja vara tillåten? Dessa frågor är komplicerade, och i avvaktan på att utredningen kring skolagstiftningen skall bli klar, får följaktligen rättsläget kring tvångsförflyttningar av elever anses som oklart.

Denna genomgång visar på vilka disciplinära åtgärder som en svensk grundskola kan använda för att komma till rätta med en elevs uppförande. Beslut från skolan i enlighet med grundskoleförordningen kan inte överklagas till någon förvaltningsdomstol.⁵⁴

4.2 Gymnasieskolan

När det gäller disciplinära åtgärder inom gymnasieskolan så regleras de i gymnasieförordningen. I 6 kapitlet 21§ regleras vilka disciplinära åtgärder som är aktuella om en elev uppträder olämpligt eller gör sig skyldig till en mindre förseelse. Precis som när det gäller grundskolan är begreppens räckvidd osäker eftersom dessa inte är prövade i praxis.

Som första åtgärd ska läraren uppmana eleven att ändra sitt beteende. Om detta inte hjälper skall läraren utreda orsaken till beteendet.⁵⁵ Som en ytterligare åtgärd kan läraren utvisa eleven från återstående del av lektionspasset.⁵⁶

---

⁵⁴ GruF 8:2.

⁵⁵ GyF 6:21 1st.

⁵⁶ GyF 6:21 2st.

Om det olämpliga uppträdandet fortsätter eller en elev gör sig skyldig till en allvarlig förseelse eller upprepade mindre förseelser så ska en utredning från rektorns sida ske, eventuellt med hjälp av skolläkare och/eller annan företrädare från skolvården.⁵⁷ Med ledning av denna utredning ska rektorn försöka få eleven att bättra sig, eventuellt kombinerat med en skriftlig varning.⁵⁸ Om eleven är under 18 år skall elevens vårdnadshavare kontaktas av skolan.⁵⁹

Om dessa åtgärder inte skulle hjälpa eller om elevens beteende kan antas inverka skadligt på andra elever kan ytterligare disciplinära åtgärder sättas in. Eleven kan helt eller delvis avstängas från undervisningen eller förvisas från skolan på bestämd tid. Dessa åtgärder kan även aktualiseras om det finns särskilda skäl till detta.⁶⁰

En avstängning får sträcka sig över högst två veckor per termin.⁶¹ En elev kan inte åläggas en anmälningsplikt under avstängningstiden, t ex att eleven måste visa sig på skolan en gång per dag.⁶² Ett avstängningsbeslut fattas av styrelsen för utbildningen och denna skall tillhandahålla en utredning som klarlägger omständigheterna som är av betydelse för beslutet. Utredningen skall inledas omgående och genomföras så snabbt som möjligt. Eleven skall få tillfälle att muntligen yttra sig för styrelsen och om eleven är under 18 år ska föräldrarna få samma möjlighet samtidigt som styrelsen måste samråda med den kommunala nämnd som har hand om sociala frågor för eleven.⁶³ Bestämmelsen att styrelsen måste samråda med social nämnd före ett avstängnings- eller ett förvisningsbeslut är ovillkorlig.⁶⁴

En rektor får i avvaktan på styrelsens beslut fatta beslut om att interimistiskt avstänga elev, om det bedöms nödvändigt med hänsyn till risken för andra elever eller skolans personal. Ett beslut om interimistisk avstängning gäller tills styrelsen prövat ärendet, dock längst två veckor.⁶⁵ En elevs höga frånvaro och brott mot ett "personligt kontrakt" är ej sådana skäl som berättigar rektor till ett omedelbart avstängningsbeslut.⁶⁶

En elev kan också förvisas från skolan under en viss tid. Förvisning får ske med högst tre terminer utöver den terminen då beslutet fattas. Frågan om förvisning avgörs av styrelsen för utbildningen och för beslutsprocessen gäller samma regler som vid ett avstängningsbeslut. Även när det gäller förvisning kan därför en rektor fatta ett interimistiskt förvisningsbeslut om

---

⁵⁷ GyF 6:22 1-2st.

⁵⁸ GyF 6:22 1-2st.

⁵⁹ GyF 6:22 3st.

⁶⁰ GyF 6:23 1st.

⁶¹ GyF 6:23 1st.

⁶² JO beslut den 19/9-1997.

⁶³ GyF 6:25.

⁶⁴ JO beslut den 19/9-1997.

⁶⁵ GyF 6:24.

⁶⁶ Skolverkets beslut den 19/4-1999.

detta anses nödvändigt för andra elevers och personals säkerhet. Speciellt för förvisningsåtgärden är dock att om eleven står under åtal för en gärning får eleven förvisas på grund av denna gärning endast om han/hon erkänt eller tingsrätten funnit utrett att han/hon begått gärningen.⁶⁷ I praxis har en misshandelsdom ansetts som tillräckligt skäl för förvisning.⁶⁸ Att en elev har haft hög frånvaro eller brutit mot ett personligt kontrakt är däremot inte tillräckliga skäl för en förvisning.⁶⁹

När det gäller frågan om rasistiskt beteende kan föranleda förvisning är rättsläget inte helt klart. I Skara blev under hösten år 2000 en elev, efter ett beslut av styrelsen av utbildningen, förvisad från undervisning i drygt tre terminer, till hösten 2002. Motiveringen var att eleven inverkade skadligt på andra elever genom sitt rasistiska beteende. Eleven överklagade avstängningsbeslutet till länsrätten i Mariestad.⁷⁰

I sin dom konstaterar länsrätten först att de grundlagsskyddade rättigheterna, som exempelvis yttrandefrihet och föreningsfrihet, gäller även i skolan. Även de rättigheter som slås fast i Europakonventionen, t ex åsiktsfrihet och frihet att mottaga och sprida uppgifter utan inblandning från myndigheter, gäller inom skolan. Detta innebär att en skolledning inte i sig kan förbjuda elever att hysa eller sprida åsikter som skolan tycker är oriktiga eller olustiga. Med hänsyn till att upprätthålla ordningen på skolan har dock skolledningen en rätt och skyldighet att ingripa mot åsiktsyttringar som till sin art inte är förenliga med ordningens upprätthållande. Detsamma gäller om åsiktsyttringarna bedöms vara brottsliga eller innebär kränkningar eller trakasserier.

När det sen gäller prövningen om elevens rasistiska beteende har haft skadlig inverkan på andra elever, konstaterar länsrätten att utredningen i målet inte visar att eleven kan anses ha haft skadlig inverkan på andra elever. Således finns ej grund för att förvisa eleven.⁷¹ Domen är överklagad till kammarrätten.⁷²

Några slutsatser går att dra av domen när det gäller en skolas möjligheter till att förvisa en elev. I domen konstaterar länsrätten, med hänvisning till yttrande- och föreningsfriheten, att en elev inte kan förvisas enbart på den grunden att han eller hon är medlem i en viss organisation. Däremot kan man inte dra slutsatsen att rasistiskt beteende aldrig skulle kunna leda till förvisning. Det som länsrätten underkände i förvisningsbeslutet var att det inte var visat att skadlig inverkan på andra elever förekommit. Om en skola kan visa att en elevs

---

⁶⁷ GyF 6:23 2st och JO beslut den 30/3-1993.

⁶⁸ Kammarrätten i Stockholm den 19/12-1991.

⁶⁹ Skolverkets beslut den 19 april 1999.

⁷⁰ Länsrätten i Mariestad den 8 december-2000.

⁷¹ Ibid.

⁷² SvD 13/12.

rasistiska beteende faktiskt inverkat skadligt på andra elever, bör en förvisning kunna ske trots att eleven innehar yttrande- och åsiktsfrihet.

Det är något missvisande att begreppet avstängning används i detta fall av massmedia.⁷³ En avstängning är begränsad till maximalt två veckor per termin medan en förvisning av eleven från skolan kan ske med tre terminer utöver pågående termin, dvs precis så länge som styrelsen ville stänga av den aktuella eleven i Skara. Det är naturligtvis inte begreppen som sådana som är viktiga utan realiteten hos beslutet, men det är ändå viktigt att använda rätt begrepp när de så tydligt skiljs åt i lagtexten och när olika förutsättningar och villkor gäller för avstängning respektive förvisning. Massmedia bör således sätta sig in i frågan så att rätt begrepp kan användas för att undvika missförstånd.

Ett beslut om avstängning eller förvisning kan överklagas hos allmän förvaltningsdomstol. Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.⁷⁴ Ett beslut om avstängning eller förvisning måste alltså innehålla en korrekt hänvisning om möjligheten att överklaga beslutet. Noterbart är att övriga beslut om disciplinära åtgärder inte kan överklagas.⁷⁵

4.2.1 Ersättning vid skadegörelse och polisanmälan

När det gäller skolans möjligheter att utkräva ersättning genom arbete vid skadegörelse är dessa större på gymnasiet än i grundskolan. Samma regler som i grundskolan gäller, se ovan, men på grund av elevernas högre ålder blir möjligheten att välja arbetsuppgifter större. Utrymmet för att göra en polisanmälan blir också bredare eftersom gymnasieelever har passerat 15-års gränsen och kan bli föremål för påföljder och därmed också i större grad förundersökningar. Detta innebär dock inte att inte samma försiktighet bör iakttas och att elevens bästa måste sättas i centrum. Vad gäller kollektiv bestraffning är rättsläget detsamma som på grundskolan, se avsnitt 4.1.5 ovan.

4.2.2 Övrig praxis

Bestämmelserna i Grundskoleförordningen och Gymnasieförordningen går inte att avtala bort, vilket följer av att det inte finns något stöd för detta i varken lag eller förordning. Detta slogs fast i Skolverkets beslut den 18/2-1999. Beslutet gällde Komvux men detsamma får sägas gälla grundskolan och gymnasiet. Eleverna på en datautbildning fick vid kursstarten teckna ett avtal med kommunen som reglerade användningen av skolans datanät. Om en elev bröt mot föreskrifterna i kontraktet innebar detta att eleven utestängdes från att använda datanätet. Efter att en elev begått ett kontraktsbrott meddelade skolan att han stängdes av från datanätet. Som följd av detta kunde eleven inte fullfölja sin utbildning. Skolverket ansåg att detta var att anse som en avstängning från utbildningen och att avtalet inte ändrade på det faktum att

---

⁷³ Se bland annat SvD 13/12.

⁷⁴ GyF 12:1-2.

⁷⁵ GyF 12:2 3st.

bestämmelserna om disciplinåtgärder i förordningen om kommunal vuxenutbildning måste följas.

Precis som när det gällde grundskolan är det inte beslutets formella karaktär som är det avgörande utan skolans faktiska handlande eller beslutets reella innebörd som är det viktiga.⁷⁶ I Skolverkets beslut den 3 juli 1998 hade en skola beslutat att en elev var tvungen att byta program från ett nationellt program till ett individuellt program. Eftersom skolan inte kunde erbjuda något individuellt program för eleven ansåg skolverket att eleven i praktiken uteslutits från den gymnasieskolan.

5. Jämförelse mellan de amerikanska reglerna för disciplinära åtgärder och de svenska

Den största skillnaden mellan New Yorks disciplinära regelsystem och det svenska är att i New York definierar skolan i skrivna regler vad som är olämpligt och förkastligt uppträdande. I den svenska skollagen och dess förordningar nämns ingenting om vad som anses vara olämpligt uppträdande, mindre förseelse och allvarlig förseelse. Inte heller i praxis finns det speciellt mycket som vägleder definitionen av dessa begrepp. Konstaterat är att misshandel är en allvarlig förseelse. I New Yorks "discipline code" finns närmare 40 stycken förseelser listade vilka fungerar som definition av icke acceptabelt uppträdande. Därtill kommer ännu fler lokala föreskrifter ute på skolorna.

Även när det gäller åtgärdssidan finns avgörande skillnader. I New York är det i större grad tillåtet med avstängningar av elever, att utesluta någon från speciella skolaktiviteter och att till slut utesluta eleven från skolan. I Sverige är det som redan nämnts inte tillåtet med avstängningar på grundskolan och endast i begränsad omfattning på gymnasieskolan. Sammanfattningsvis kan sägas att de amerikanska åtgärderna går längre och att elevens rätt till utbildning inte är lika stark som i Sverige.

I Sverige är sålunda bedömningen om vad som ska anses som olämpligt uppträdande och mindre respektive allvarlig förseelse helt lämnat till de olika skolornas personal. Denna bedömning kan ske genom personalens egna tankar och känslor i situationer som uppstår eller så kan skolan anta skriftliga ordningsföreskrifter. Det är när det gäller dessa skriftliga regler som allt fler svenska skolor nu börjat snegla mot New York. Bör då den svenska skolan anta en svensk motsvarighet till "the discipline code"?

I lagar och praxis nämns ingenting om vad som ska anses som olämpligt uppträdande. Något juridiskt hinder för skolan att definiera detta genom skriftliga ordningsföreskrifter finns inte. Men är dessa skriftliga regler den bästa lösningen för att avgöra vad som är olämpligt

---

⁷⁶ Jmf JO 1991/92 s 373.

uppträdande? Eller blir dessa regler endast en ursäkt för läraren att slippa ta ansvar och själv göra en bedömning i situationen?

6. Slutsatser

Ett behov av att på något sätt definiera vad som är olämpligt uppträdande genom detaljerade skrivna regler har uppstått i den svenska skolan. Historiskt sett är detta ingen ny företeelse, redan under artonhundratalet fanns detaljerade ordningsföreskrifter fastslagna till och med i lag. Ordningsföreskrifterna försökte täcka in olika förseelser och sedan förordna om ett straff som både skulle straffa och avskräcka. Syftet var att eleverna skulle lära sig att ta ansvar för sina handlingar och ta konsekvenserna av det. Samma syfte går idag att läsa i den motivering som New Yorks utbildningsstyrelse angav för att införa sina detaljerade ordningsföreskrifter. Är då en utökning av de skriftliga ordningsreglerna i den svenska skolan något att eftersträva?

6.1 Målet med regler

När skriftliga regler övervägs är det naturligt att fråga sig vilken roll som regler spelar och vilken roll de spelar för att uppnå målet. Inledningsvis måste man därför definiera målet. I skollagen uttrycks att utbildningen i skolan skall, i samarbete med hemmen, främja elevernas harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar. De ska få den skolning som behövs för att delta i samhällslivet.⁷⁷ I läroplanerna för grundskolan respektive gymnasieskolan finns ett antal uttryckliga mål som eleven ska ha uppnått vid skolgångens slut när det gäller normer och värden. Mål att sträva mot är bl a att eleven skall respektera andra människors egenvärde, ta avstånd från förtryck och kränkande behandling av andra människor och medverka till att bistå andra människor.⁷⁸ Dessa önskvärda mål utgör några exempel på uttryckta slutmål med att införa eventuella skrivna regler.

Ett annat uttryckt mål som eventuellt skulle kunna uppnås med skrivna regler i skolan är att få eleverna att ta ansvar för sina handlingar och att göra eleverna medvetna om konsekvenserna av att bryta mot gällande regler. De ska veta vilka följder det kan ha att obetänksamt handla endast efter sina impulser.⁷⁹ Att på så sätt göra reglerna synliga för eleven anses som ett led i att nå detta mål.

Alla mål man planerar nå med hjälp av skriftliga regler är naturligtvis inte uttryckta i lagtext eller läroplaner. Historiskt sett har ordningsregler i skolan varit ett verktyg för att bl a nå målet att få barnen att uppträda korrekt och att fostra dem till att underordna sig de vuxna. Detta syfte att ge eleverna kompetens i uppförande var särskilt tydligt på artonhundratalet då

---

⁷⁷ Skollagen 1:2 2st och 4:1 1st

⁷⁸ Lpo 94 2.2.

⁷⁹ förarbetena till Skollag 1962:319.

också ordningsreglerna var omfattande.⁸⁰ Detta mål har inte uttrycks lika tydligt under nittonhundratalet men måste anses vara en central del av varför ordningsregler antas.

Naturligtvis finns det även mål idag som inte är direkt uttryckta i lagtext och förarbeten. Skolans personal har som mål att uppnå en bra arbetsmiljö både för sig själva och för eleverna, och ser kanske skrivna regler som ett medel att nå detta. Detta mål är det som uttrycks allra starkast i de amerikanska motiven för the dicipline code.⁸¹

Andra regler kan vara till för att skolan ska visa sin makt över eleverna eller för att göra politiska vinster i form av att utåt sett ha en strikt reglerad verksamhet. Att inte acceptera mobbning genom en skriftlig regel kan (tyvärr) utåt sett ge större tyngd än utan en sådan skriftlig regel, trots att skolan har samma norm. De två senaste målen är inte lika önskvärda som de övriga målen ovan, men de spelar trots det en roll för varför skriftliga ordningsregler övervägs och införs.

6.2 Varför regler?

Ett vanligt argument för att ha skrivna regler är att läraren behöver reglerna som ett styrinstrument, d v s ett hjälpmedel för att skapa ett uppförande hos eleverna som är nödvändigt för undervisningen. Regeln kan vara ett stöd i en argumentation med en elev, någonting att slutligen luta sig tillbaka mot för att övertyga eleven om att dess uppförande inte är korrekt.

Ett annat argument som jag stött på bland skolledare och rektorer är att ordningsföreskrifterna ger en trygghet, alla vet vad som gäller. Detta kan tyckas korrekt men å andra sidan vet de flesta vad som är ett korrekt uppförande utan att några skrivna regler finns. Människor tränger sig inte i köer trots att det inte finns någon lag som säger att det är förbjudet. Normen, att det är olämpligt att tränga sig i köer, finns redan hos oss.

Mot dessa argument om att reglerna skapar trygghet och fungerar som styrinstrument står risken att personalen på skolan blir allt för regelorienterade istället för normorienterade. Själva regeln blir det viktiga och alla olika fall ses som lika fall under regeln. Den elev som blir misshandlad hemma och den elev som har en drömtillvaro hemma står lika inför regelns skriftliga ord. Personalens rädsla för att inte följa reglerna och att göra fel tar över den viktiga egenskapen av att se situationens helhet. Regeln skapar en verklighet som tar över den riktiga verkligheten.

---

⁸⁰ Florin, Johansson. "Disciplinering av klassen?". Forskning om utbildning, nr 4, 1991, s 46 ff.

⁸¹ Citywide Standards of Conduct and Uniform Disciplinary Measures, Board of Education of the City of New York.

Detta leder enligt mig fram till frågan som alla skolor inledningsvis måste ställa sig när de står inför beslutandet av en skriftlig ordningsregel. Varför behöver vi skrivna ordningsregler? Skolan måste noga väga argument för respektive emot att införa skrivna ordningsregler. Är det för att lättare kunna styra eleverna? Är det för att vi vill hjälpa eleverna? Kommer vi att kunna se bortom regeln eller blir regeln det viktiga? Skolan måste följaktligen definiera vad målet är och sedan fråga sig om den skrivna regeln är det bästa medlet för att nå målet. Detta är det första viktiga steget i skolans process att anta skriftliga ordningsföreskrifter.

Denna första fråga har besvarats olika genom historien. Som redan nämnts var uppfattningen under artonhundratalet den att utförliga skriftliga regler behövdes för att få eleven att underordna sig de vuxna och lära sig att uppträda korrekt. Successivt blev sedan disciplineringsystemet mindre omfattande och mindre detaljrikt och under nittonhundratalet vädjade skolan till elevens inre moral istället för att lita på skrivna regler.

Efter frågan om varför skrivna ordningsregler behövs, bör nästa steg vara att avgöra vilka regler och varför just dessa. Olika skolor kan ha olika behov av regler. På en skola kanske mobiltelefoner på lektionerna är ett störande moment men på nästa skola är det knappt några elever som har mobiltelefoner.

För att kunna studera regelns funktion listar jag här några exempel på ordningsregler, nämligen:

- a) förbud mot att äta godis på lektionerna
- b) förbud mot användandet av mobiltelefoner på lektion
- c) komma i tid
- d) ej bära keps på lektion och slutligen

Dessa regler har ansetts nödvändiga som styrinstrument för att få eleverna att ändra sitt beteende. Skolan har frågat sig varför den vill ha dessa regler och vägt fördelar och nackdelar mot varandra.

Nästa steg blir att för varje regel undersöka om likformighet, rättssäkerhet för eleverna kan uppnås. Regeln måste för att få legitimitet accepteras och tillämpas av alla lärare och den måste gälla för alla elever oavsett vem denna elev är. T ex måste då regeln om kepsförbudet inte bara tillämpas på den upproriske eleven som bär keps jämnt, utan även på den mest skötsamme eleven som bara bär keps en gång per termin. Eleverna får inte känna en osäkerhet om att reglerna tillämpas olika i olika klassrum beroende på vilken lärare som har lektionen. Detta krav på rättssäkerhet för eleverna är orubbligt och finns på övriga lagar och regler i vårt samhälle. Detta är ett stort problem i många skolor, där många ordningsföreskrifter tillämpas olika av olika lärare och olika på olika elever.

Det är även viktigt att fråga sig om det finns sanktioner att tillgå för att upprätthålla regeln. De måste vara realiserbara och dessutom gå att genomföra vid syn från eleven. Om en elev, som är son till en rektor på en annan skola, bryter mot exempelvis mobiltelefonsförbudet måste läraren vara beredd att tillämpa sanktionen hela vägen. Detta trots syn från eleven, genom att till exempel inte dyka upp på kvarsittningen, och kanske även trots påtryckningar och kritik från elevens föräldrar. Sanktionerna måste således vara genomtänkta och realiserbara. De måste dessutom gå att förena med lagstiftningen kring disciplinära åtgärder.⁸²

Nästa steg blir att få regeln förankrad. Denna process påverkar i hög grad även ovanstående steg. Varje ordningsföreskrift måste vara förankrad hos alla lärare, elever och föräldrar. Detta följer av att alla rättssystem, stora som små, bygger på frivillig efterlevnad och acceptans. Om inte reglerna är förankrade hos alla lärare fås en osäkerhet i tillämpningen och en rättsosäkerhet hos eleverna. Om inte föräldrarna är med på reglerna så kan det t ex bli svårt att driva igenom sanktioner. Det bör vara lättare för eleverna följa regler som de själva varit med och bestämt. Att eleverna ska delta i utvecklingen av regler för arbetet och samvaron är fastslaget i både läroplanen för grundskolan och läroplanen för gymnasieskolan.⁸³

6.3 Metod för antagandet av ordningsföreskrifter

Mina påståenden ovan är ett försök att ge en bild av frågor som skolan bör ställa sig inför antagandet av en skriftlig ordningsföreskrift, en sorts metod att följa. Om en regel inte kan passera något steg i metoden, t ex inte går att förankra hos föräldrarna, så är det bättre att avstå från regeln. Om den ändå antas riskerar den att bli kontraproduktiv, att slå tillbaka mot miljön i skolan. Här följer en skiss över metodens olika steg:

Steg 1: VARFÖR SKALL VI HA SKRIVNA REGLER?

Argument pro/kontra

Steg 2: VILKA REGLER OCH VARFÖR JUST DESSA?

Steg 3: KONSEKVENSEN AV REGELN?

Kan vi uppnå likformighet/rättssäkerhet?

Finns det sanktioner som är realiserbara?

Är vi beredda att driva igenom sanktionerna vid syn?

Steg 4: FÖRANKRING AV REGELN HOS:

Lärare/rektor/övrig personal

Elever

Föräldrar

Steg 5: OM DEN TILLTÄNKTA REGELN INTE PASSERAR NÅGOT AV STEGEN ÄR DET BÄTTRE ATT AVSTÅ FRÅN DEN REGELN.

---

⁸² Se avsnitt 4.1 och 4.2 ovan.

⁸³ Lpo 94 2.2 och Lpf 94 2.2.

Det är viktigt att poängtera att det naturligtvis inte är normerna på skolan som denna metod riktar sig mot, utan den situation då den skrivna regeln som sådan ska inträda. Speciellt viktigt är första steget då skolan frågar sig varför den behöver fler skrivna ordningsregler. Att den svenska skolan allt mer sneglar mot modeller som New Yorks kan enligt min mening vara en tro på att dessa ordningsföreskrifter ska lösa alla problem. Risken är stor att när situationer uppstår gör läraren som reglerna säger och slår sedan ifrån sig allt annat ansvar.

Någon utvärdering av "the discipline code" finns ännu inte att tillgå, men blir intressant att läsa när den väl kommer.

7. En svensk "discipline code"

Som tidigare nämnts finns det inget formellt hinder för en skola att anta skriftliga ordningsföreskrifter som är detaljerade och noggranna. Den svenska lagstiftningen koncentrerar sig på att definiera vad som är tillåtna åtgärder och inte på att definiera vad som ska utlösa dessa åtgärder. Detsamma får sägas gälla praxis.⁸⁴ Formellt är det alltså tillåtet att införa en svensk discipline code med de begränsningar på åtgärdssidan som finns. Men som tidigare nämnts finns det en mängd frågeställningar som skolan bör ställa sig inför antagandet av sådana skriftliga ordningsregler.

7.1 Grundskolan

Det som framför allt kommer att skilja sig mellan en svensk code på grundskolenivå och den amerikanska motsvarigheten är möjligheten till avstängning. Det är inte tillåtet att avstänga en grundskoleelev i Sverige från undervisningen medan detta är en tillåten åtgärd i New York. Åtgärdssidan blir alltså begränsad i det avseendet när det gäller den svenska versionen. För övrigt är förutsättningarna för införandet av en svensk code inte begränsad.

Som jag sagt tidigare är en skola inte hindrad att genom skrivna regler definiera vad som är olämpligt uppträdande och en mindre förseelse. Nedan följer ett exempel på hur en svensk code skulle kunna se ut. Listningen på olika förseelser är hämtad från den amerikanska versionen, och den gör inte anspråk på att vara varken uttömmande, praktiskt genomförbar eller teoretiskt korrekt. Tanken är endast att ge en bild av hur New Yorks discipline code ser ut när den är anpassad efter svensk lagstiftning och praxis. Det är viktigt att poängtera att dessa förslag på förseelser är hämtade från New Yorks discipline code.

---

⁸⁴ Se avsnitt 4.1 och 4.2 ovan.

GRUNDSKOLAN

Förseelse

Åtgärd

<p>1. Olämpligt uppträdande Mindre förseelse</p> <ul style="list-style-type: none"> - Reta, förolämpa någon - Uppträdande som stör lektion - Rökning - Sen ankomst - Skolk - Använda olämpligt språk eller gester - Ljuga för skolans personal - Skräpa ner - Mindre klotter - Mindre skadegörelse - Spridning eller uppsättning av material eller litteratur som är olämplig. - Fusk (t ex smygtitta på någons prov, använda fusklapp m.m.) - Bryta mot skolans lokala föreskrifter <p>OBS! Vid upprepade mindre förseelser blir dessa allvarliga förseelser</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tillrättavisande från lärare 2. Föräldrarna kontaktas 3. Visas ut från klassrummet 4. Kvarsittning
<p>2. Fortsatt olämpligt uppträdande Vid upprepade förseelser Vid allvarliga förseelser</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skadegörelse - Klotter - Misshandel - Starta slagsmål, delta i slagsmål - Sexuella trakasserier - Inneha eller använda vapen - Inneha eller använda droger - Starta falskt alarm - Spridning eller uppsättning av material eller litteratur som är direkt olämplig (t ex 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Föräldrarna kontaktas 2. Anmälan till rektor och elevvårdskonferens 3. Anmälan till styrelsen för utbildningen <p>Dessutom:</p> <ol style="list-style-type: none"> 4. Eventuell polisanmälan 5. Ersättningskrav vid skadegörelse

nazistisk propaganda, pornografi m.m.) - Mobbing - Fusk (stjåla ett prov av en lärare, manipulera betyg eller andra skoldokument m.m.) - Stöld - Hot om våld - Bryta mot skolans lokala föreskrifter	
---	--

Ovanstående schema över handlingar och åtgärder blir skolans regelsystem som ska vara offentligt och åskådligt för elever, föräldrar och skolans personal. Ett schema som detta är kraftigt förenklat när det gäller olika åtgärder. Således bör schemat kompletteras med en manual till personalen på skolan för att de lättare ska förstå åtgärderna och kunna tillämpa dem på rätt sätt. Nedan följer en sådan manual och följaktligen samtidigt en kort sammanfattning om vad som gäller på åtgärdssidan. Detta finns beskrivet utförligare i avsnitt 4.1 ovan.

Förseelse

- Vid olämpligt uppträdande
- Gör sig skyldig till en mindre förseelse

Åtgärd

1. Samtal mellan elev och lärare. Tillrättavisande av elev
2. Om detta inte hjälper kontaktas föräldrarna

Alternativa åtgärder är

3. Visa ut elev från klassrummet för återstående del av lektion.
+ kontakta föräldrarna
4. Kvarsittning
+ kontakta föräldrarna

Förseelse

- Om det olämpliga uppträdandet fortsätter
- Vid upprepade förseelser
- Vid allvarliga förseelser

Åtgärd

1. Föräldrarna kontaktas
2. Anmälan till rektor och hänskjutande till elevvårdskonferens
+ kontakta föräldrarna

Om detta inte hjälper

3. Anmälan till Skolstyrelsen för bestämmandet av lämplig åtgärd
+ kontakta föräldrarna

Eventuellt ytterligare åtgärder:

4. Eventuell polisanmälan

- Skolan bör vara restriktiv när det gäller polisanmälningar och i första hand leta andra lösningar.
- Polisanmälan får inte användas som någon sorts sanktion mot en elev. Skolan får inte hota en elev med att göra en polisanmälan.
- Huvudregeln är att inte polisanmäla elever under 15 år eftersom någon utredning oftast inte kommer till stånd. Brott som ändå bör anmälas är i första hand:
  - a) Överlagda brott mot person och egendom
  - b) Brott som vittnar om hög grad av hänsynslöshet eller tanklöshet i fråga om andra människors liv, hälsa eller egendom.
  - c) Brott som i allmänhet och till sin karaktär gör det sannolikt att behov av hjälpinsatser föreligger, till exempel, narkotikabrottslighet och brott som har samband med sådan brottslighet.
- Om en elev inte fyllt tolv år är polisanmälan aktuell endast i synnerligen speciella undantagsfall.

5. Ersättningskrav vid skadegörelse.

A) **Genom eget arbete** (t ex tvätta bort klotter, städa skolgården m.m)

- * Endast efter överenskommelse/avtal mellan skolledning, elev och föräldrar.
- * Arbetsmiljölagen måste följas. Elev som fyllt tretton år får anlitas eller utföra lätt arbete som inte är av sådant slag att det kan inverka skadligt på elevens hälsa, utveckling eller skolgång. Vad som kan betecknas som lätt arbete beror i stor grad på elevens ålder och mognad. För 13-14 åringar kan det röra sig om t ex kontorstekniskt arbete som fotokopiering och maskinskrivning, trädgårdsarbete, lättare ärenden, målningsarbete med färg som inte är hälsofarlig (ej sprutmålning) och städningsarbete. För femtonåringar utökas begreppet lätt arbete och t ex arbete med motorgräsklippare är tillåtet.
- Före tretton års ålder kan bara mycket lätt arbete komma ifråga. Exempel på arbetsuppgifter är lättare frukt- och bärplockning, trädgårdsarbete och tillfälliga arbeten av hobbykaraktär.
- * Elevvårdskonferensen bör vara inkopplad.

B) **Ersätta skada med egna medel** (eller genom ansvarsförsäkring)

- * Endast efter överenskommelse/avtal mellan skolledning, elev och föräldrar.
- * Förmyndarnas (oftast föräldrarna) samtycke krävs.
- * Elevvårdskonferensen bör vara inkopplad.

7.2 Gymnasieskolan

På gymnasienivå är inte skillnaden på åtgärdssidan lika stor. Här är det tillåtet, under vissa förutsättningar, att i Sverige stänga av elev från undervisningen. Det skiljer sig dock avsevärt när det gäller avstängningens längd. I New York är avstängningar på upp till 1 år tillåtna

medan i Sverige är tiden begränsad till två veckor per termin. På nästa sida följer en svensk code anpassad till gymnasiets regelverk.

1. Olämpligt uppträdande
Mindre förseelse

- Retas, förolämpa någon
- Uppträdande som stör lektion
- Rökning
- Sen ankomst
- Skolk
- Använda olämpligt språk eller gester
- Ljuga för skolans personal
- Skräpa ner
- Mindre klotter
- Mindre skadegörelse
- Spridning eller uppsättning av material eller litteratur som är olämplig.
- Fusk (t ex smygtitta på någons prov, använda fusklapp m.m.)
- Bryta mot skolans lokala föreskrifter

1. Tillrättavisande från lärare
2. Visa ut elev från lektion

OBS! Vid upprepade mindre förseelser blir dessa allvarliga förseelser

2. Vid fortsatt olämpligt uppträdande
Vid upprepade förseelser
Allvarlig förseelse

- Skadegörelse
- Klotter
- Misshandel
- Starta slagsmål, delta i slagsmål
- Sexuella trakasserier
- Inneha eller använda vapen
- Inneha eller använda droger
- Starta falskt alarm
- Spridning eller uppsättning av material eller litteratur som är direkt olämplig (t ex nazistisk propaganda)
- Mobbing
- Fusk (stjäla ett prov av en lärare, manipulera betyg eller andra skoldokument m.m)
- Stöld
- Hot om våld

1. Utredning och förmaning från rektor
2. Skriftlig varning
3. Avstängning från undervisning
4. Förvisning från skolan

Dessutom:

5. Eventuell polisanmälan
6. Ersättningskrav vid skadegörelse

Precis som för grundskolan följer här en manual, en kortare sammanfattning, över vad som gäller på åtgärdssidan i denna svenska code för gymnasieskolan. En utförligare beskrivning finns i avsnitt 8.2 ovan.

Förseelse

- Vid mindre förseelser
- Vid olämpligt uppträdande

Åtgärd

1. Uppmaning från lärare att ändra beteende.
(Om bättring ej sker ska läraren försöka utreda orsaken till beteendet)

Alternativ åtgärd

2. Visa ut eleven för återstående undervisningspass.

Förseelse

- Vid upprepade förseelser
- Vid fortsatt olämpligt uppträdande
- Vid allvarlig förseelse

Åtgärd

1. Utredning från rektorns sida, eventuellt med hjälp av skolläkare och annan företrädare från elevvården.
Med ledning av utredningen ska rektorn försöka få eleven att bättra sig
+ kontakta föräldrarna om eleven är under 18 år.
2. Eventuellt en skriftlig varning från rektor.
+ Kontakta föräldrarna om eleven är under 18 år.

Förseelse

- Om elevens uppförande kan antas inverka skadligt på andra elever eller det finns andra särskilda skäl.
- Om syftet med åtgärder enligt punkt 3 inte uppnås.

Åtgärd

3. **Avstängning** från undervisning helt eller delvis.
  - Ett avstängningsbeslut måste vara förenlig med nedanstående punkter:
    - Avstängning får ske med högst två veckor per termin.
    - Fråga om avstängning avgörs av styrelsen för utbildningen.
    - Rektor får i avvaktan på styrelsens beslut fatta beslut om att interimistiskt avstänga elev, om det bedöms nödvändigt med hänsyn till risken för andra elever eller skolans personal.
    - Ett beslut om interimistisk avstängning gäller tills styrelsen prövat ärendet, dock längst två veckor.
    - Styrelsen skall tillhandahålla en utredning som klarlägger omständigheterna som är av betydelse för beslutet. Utredningen skall inledas omgående och genomföras så snabbt som möjligt.

- Eleven skall få tillfälle att muntligen yttra sig för styrelsen. Om elev är under 18 år ska föräldrarna få samma möjlighet.
- Om eleven är under 18 år skall styrelsen samråda med den kommunala nämnd som har hand om sociala frågor för eleven.
- Korrekt hänvisning om möjligheten att överklaga beslutet om avstängning skall ges.

4. **Förvisning** från kommunens/landstingets gymnasieskola.

- Ett förvisningsbeslut måste vara förenligt med nedanstående punkter.
  - Om elev står under åtal för en gärning får eleven förvisas på grund av denna gärning endast om han/hon erkänt eller tingsrätten funnit utrett att han/hon begått gärningen.
  - Förvisning får endast ske för viss tid, högst tre terminer utöver den när beslutet fattades.
  - Fråga om förvisning avgörs av styrelsen för utbildningen.
  - Rektor får i avvaktan på styrelsens beslut fatta beslut om att interimistiskt avstänga elev, om det bedöms nödvändigt med hänsyn till risken för andra elever eller skolans personal.
  - Ett beslut om interimistisk avstängning gäller tills styrelsen prövat ärendet, dock längst två veckor.
  - Styrelsen skall tillhandahålla en utredning som klarlägger omständigheterna som är av betydelse för beslutet. Utredningen skall inledas omgående och genomföras så snabbt som möjligt.
  - Eleven skall få tillfälle att muntligen yttra sig för styrelsen. Om elev är under 18 år ska föräldrarna få samma möjlighet.
  - Om eleven är under 18 år skall styrelsen samråda med den kommunala nämnd som har hand om sociala frågor för eleven.
  - Korrekt hänvisning om möjligheten att överklaga beslutet om förvisning skall ges.

Eventuellt ytterligare åtgärder:

5. Eventuell polisanmälan.

- * Skolan bör vara restriktiv när det gäller polisanmälningar och i första hand leta andra lösningar.
- * Polisanmälan får inte användas som någon sorts sanktion mot en elev. Skolan får inte hota en elev med att göra en polisanmälan.
- * Om en elev är under 18 år ska föräldrarna kontaktas.

6. Ersättning vid skadegörelse (Eget arbete/pengar).

- * Endast efter avtal mellan skolan och eleven.
- * Arbetsmiljölagen måste följas.
- * Om eleven är under 18 år måste föräldrarna lämna sitt samtycke.

8. Avslutning

Det finns säkert en mängd fördelar med att införa fler detaljerade skriftliga föreskrifter i skolan som inte har tagits upp i denna uppsats. Detsamma gäller förmodligen även argument mot införandet. En sak känns dock säker, och det är att skolorna i Sverige nog måste tänka igenom vad utförliga skriftliga föreskrifter får för konsekvenser. Många skolor måste enligt min mening även undersöka och utvärdera sina redan befintliga ordningsregler och ställa sig de frågor som tagits upp i denna uppsats. Denna utvärdering bör ske kontinuerligt, flera gånger per år, eftersom det kan ske förändringar i både personalstyrkan och bland eleverna. Förankringen av reglerna måste ske även hos nytilkomna lärare och elever.

Avslutningsvis bör ytterligare en risk med regler tas upp. Om skolan antar utförliga skrivna regler kommer frågan om tolkningen av reglerna snart att aktualiseras. Gäller t ex förbudet mot keps även slöjor och pannband? Ska vi tolka efter bokstaven eller ändamålet? Risken finns att regler leder till fler regler för att täcka in så många situationer som möjligt, och slutresultatet blir ett gigantiskt regelsystem som det är lätt att gå vilse i. Elever kommer att känna en orättvisa över att ett visst uppförande är tillåtet medan, som eleven anser, ett annat likvärdigt uppförande inte är tillåtet. Reglerna kan helt enkelt aldrig täcka in alla möjliga olika situationer som aktualiseras i en skola.

Skollagen är för närvarande under statlig utredning. Med tanke på den stora uppmärksamhet som framförallt mobbing, men även andra situationer i skolan, fått i media på sistone så kommer säkerligen någonting att förändras i det svenska disciplinära systemet. Man får bara hoppas att det sker med det önskvärda målet att förbättra elevernas situation i skolan, och inte med målet att göra politiska vinster. Att för allmänheten visa upp ett antal regler och sedan säga: "Vi har reglerat detta nu, vi har inget ytterligare ansvar". Regler löser inga problem på egen hand, det är människorna bakom reglerna som löser problemen. Traditionellt juridiskt tänkande hör inte hemma i skolan eftersom barnens värld är så annorlunda än vuxnas. Detta belyses väl av ett förarbetsuttalande som får avsluta denna uppsats:

"Man får visserligen inte bortse från att de ungas värld och de vuxnas i mycket är olika. Eleven bör få leva efter de normer som gäller inom hans värld."⁸⁵

---

⁸⁵ SOU 1948:27 "Folkskolestadgan".

9. Källförteckning

Rättsfallsregister

Länsrättens domar

Länsrättens i Mariestad dom den 8 december-2000, målnummer 1933-00

Kammarrättens domar

Kammarrättens i Stockholm dom den 19 december 1991, målnummer 2231-1991

JO-beslut

JO:s beslut den 30 mars 1993, dnr 3440-1993

JO:s beslut den 19 september 1997, dnr 327-1996

JO:s beslut den 23 juni 1998, dnr 352-1998

JO:s ämbetsberättelse 1990/91 s.302

JO:s ämbetsberättelse 1991/92 s 373

JO:s ämbetsberättelse 1993/94 s.378

JO:s ämbetsberättelse 1995/96 s.398

JO:s ämbetsberättelse 1996/97 s 378

Skolverkets beslut

Skolverkets beslut den 10 januari 1994, dnr 93:1697

Skolverkets beslut den 27 september 1996, dnr 96:507

Skolverkets beslut den 3 juli 1998, dnr 98:164

Skolverkets beslut den 19 april 1999, dnr 98:2956

Skolverkets beslut den 18 februari 1999, dnr 98:1180

Författningar

Skolförfattningar

Stadga för rikets allmänna elementarläroverk, 1859

Folkskolestadgan (1958:399)

Skollagen (1962:319)

Skollagen (1985:1100)

Grundskoleförordningen (1994:1194)

Gymnasieförordningen (1992:394)

1994 års läroplan för de frivilliga skolformerna

1994 års läroplan för de obligatoriska skolformerna

Övriga författningar

Regeringsformen

Föräldrabalken

Brottsbalken

Skadeståndslagen (1972:207)

Lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964:167)

Arbetsmiljölagen (1977:1160)

Arbetskyddsstyrelsens kungörelse med föreskrifter om anlitande av minderåriga i arbetslivet (1996:1)

Polislagen (1984:387)

Lag om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (1994:1219)

Konventioner

FN:s Barnkonvention

Konventionen (d.4 nov.1950) angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Tilläggsprotokoll (d. 20 mars 1952) till konvention angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna

Förarbeten

Statens offentliga utredningar

SOU 1948:27 "Folkskolestadga"

SOU 1961:30 "Grundskolan"

Propositioner

Prop. 1962:136 "Förslag till ny skollag m.m."

Prop. 1983/84:187 "Om utredning av brott av barn under 15 år"

Prop. 1985/86:10 "Ny skollag m.m."

Litteratur

Edfeldt, Åke W, *Aga, fostran till våld*, Stockholm, Proprius, 1985.

Foucault, M, *Övervakning och straff*, Arkiv förlag, Lund, 1974.

Utbildningsväsendets författningsböcker del 6, *Rättspraxis i skolan*, 1998/99.

Monroe, Lorraine, *Våga leda i skolan!: en personlig berättelse om ledarskap som förändrar*, Stockholm, Natur och kultur, 1998.

Ragnemalm, Hans, *Förvaltningsbesluts överklagbarhet*, Stockholm, Norstedt, 1970.

Artiklar

Disciplinering av klassen?, Florin, Johansson. Forskning om utbildning, nr 4, 1991.

Övrigt

Citywide Standards of Conduct and Uniform Disciplinary Measures, Board of Education of the City of New York.

Bilaga 1

Infraction	Level of Severity
5. *Failing to wear the required school uniform	1 to 2 (for pre-K to grade 8)
1. Behaving in a manner which disrupts the educative process (e.g., making excessive noise in a classroom, hall, or school building)	1 to 3
2. Not being in assigned place on school premises	1 to 3
3. Cutting classes	1 to 3 (Parents must be notified)
4. Leaving class or school premises without permission of supervising school personnel	1 to 3 (Parents must be notified)
5. Being late for school or class	1 to 3
6. Bringing proscribed equipment or material to school without authorization (transistor radio, tape recorder)	1 to 3
7. Wearing apparel that is unsafe or materially disruptive to the educative process	1 to 3
8. Posting or distributing material on school premises in violation of written school rules. (The standards for posting or distributing materials on school premises set forth in Chancellor's Regulation A-401 must be adhered to by all schools in order to comply with the law.)	1 to 3
9. Smoking	1 to 4 (Parents must be notified)
10. Gambling	1 to 4 (Parents must be notified)
11. Engaging in scholastic dishonesty which includes but is not limited to: (a) Cheating i) copying from another's test paper; or ii) using material during a test which is not authorized by the person giving the test; or iii) collaborating with another student during the test without authorization; or iv) knowingly using, buying, selling, stealing, transporting or soliciting, in whole or part, the contents of an unadministered test; or v) substituting for another student or permitting another student to substitute for one's self to take a test; or vi) bribing another person to obtain a test that is to be administered; or vii) securing copies of the test or answers to the test in advance of the test; or (b) Plagiarizing i) appropriating another's work and using it as one's own for credit without the required citation and attribution (c) Colluding i) engaging in fraudulent collaboration with another person in preparing written work for credit	1 to 4 (Parents must be notified. Also, academic sanctions related to the infraction may be imposed.)

*This disciplinary infraction shall apply to students in schools, except in those designated as middle schools, junior high schools or high schools, that have adopted a school uniform policy and whose parents have not secured an exemption. The mandatory citywide uniform policy becomes effective at the commencement of school in September 1999. This disciplinary provision shall not be effective until after January 3, 2000.

Infraction	Level of Severity
12.* Using profane or obscene language or gestures	1 to 4
13.* Lying or giving false information to school personnel	1 to 4
14.* Using slurs based upon race, ethnicity, national origin, religion, gender, sexual orientation, or disability	2 to 5
15.* (a) Engaging in sexual harassment (e.g., sexually suggestive comments, innuendoes, or propositions, inappropriate physical contact of a sexual nature such as touching, patting, pinching, etc.) (b) Making inappropriate or offensive comments or engaging in inappropriate or unwanted physical contact.	2 to 5 (for grades 4-12) 2 to 5 (for grades K-3)
16. Defying the lawful authority of school personnel, insubordination (e.g., repeated violations)	1 to 5
17.* Posting or distributing obscene, libelous or defamatory material or literature or material containing a threat of violence, injury or harm	1 to 6
18. Engaging in or causing disruptive behavior on school bus	1 to 5 (Parents must be notified)
19.* Engaging in or causing behavior off the school premises which can be demonstrated to affect negatively the educative process or which presents a danger to the health, safety, morals, or welfare of the school community. A nexus between the act and the school community must be demonstrated	1 to 6 (for grades K-5) 1 to 7 (for grades 6-12)
20. Engaging in vandalism or other intentional damage to property belonging to the school staff or other students (e.g., graffiti)	2 to 5 (Parents must be notified)
21. Bringing unauthorized visitors to school in violation of written school rules	3 to 5
22. Tampering with, changing, or altering a record or document of a school by any method, including but not limited to computer access or other electronic means	3 to 5
23. Falsely activating a fire alarm, bomb threat, or other disaster alarm	4 to 5
24. Engaging in theft	3 to 6
25. Possessing or using controlled substances without appropriate authorization	4 to 6 (for grades K-5) 4 to 7 (for grades 6-12)
26.* Engaging in intimidation, coercion, or extortion or threatening violence, injury or harm to another or others	3 to 6 (for grades K-5) 4 to 7 (for grades 6-12)

*This infraction applies to oral, written and electronic communications.

Infraction	Level of Severity
27. Engaging in physical sexual aggression	5 to 6 (for grades K-5) 5 to 7 (for grades 6-12)
28. Possessing any weapon as defined in Category II	5 to 6 (for grades K-5) 5 to 7* (for grades 6-12)
29. Engaging in behavior which creates a substantial risk of or results in injury (e.g., committing arson or causing a riot)	5 to 6 (for grades K-5) 5 to 7 (for grades 6-12)
30. Possessing or using illegal drugs or alcohol	5 to 6 (for grades K-5) 5 to 7 (for grades 6-12)
31. Using any weapon as defined in Category II to inflict or attempt to inflict injury upon school personnel, students, or others	6 (for grades K-5) 6 to 7 (for grades 6-12)
32. Possessing any weapon, other than a firearm, as defined in Category I	6 (for grades K-5) 6 to 7 (for grades 6-12)
33. Using force against or inflicting or attempting to inflict serious injury against school personnel	6 (for grades K-5) 6 to 7 (for grades 6-12)
34. Using extreme force against or inflicting or attempting to inflict serious injury upon students or others	6 (for grades K-5) 6 to 7 (for grades 6-12)
35. Selling or distributing illegal drugs or controlled substances	6 (for grades K-5) 6 to 7 (for grades 6-12)
36. Possessing or using a firearm	7** (for students who have not turned 17 prior to the beginning of the school year) 8** (for general education students who turned 17 prior to the beginning of the school year)
37. Using any weapon, other than a firearm, as defined in Category I to inflict or to attempt to inflict injury upon school personnel, students, or others	6 to 7 (for grades K-5) 7** (for students who have not turned 17 prior to the beginning of the school year) 8** (for general education students who turned 17 prior to the beginning of the school year)

* The maximum permissible action for this infraction is extended suspension for one year and transfer to a Second Opportunity School.

** This disciplinary measure may be modified on a case-by-case basis.

Note: Please see the list of Category I and II weapons on page 6

Level of Severity	Minimum Action	Maximum Action
1.	Student/teacher conference	Reprimand by school staff (e.g., dean, teacher) Home contact (e.g., letter, phone call)
2.	Reprimand by school staff (e.g., dean, teacher)	Parent conference Reprimand by appropriate supervisor (e.g., assistant principal, principal)
3.	Parent conference Reprimand by appropriate supervisor (e.g., assistant principal, principal)	In-school disciplinary action (e.g., mandated service, exclusion from extracurricular activities) Individual/group counseling Guidance conference with student and parent
4.	In-school disciplinary action (e.g., mandated service, exclusion from extracurricular activities) Guidance conference with student and parent	Restitution Intervention by mental health staff Individual/group counseling Referral to appropriate community agencies
5.	Restitution Intervention by mental health staff Referral to appropriate community agencies Principal's suspension	Superintendent's suspension which may result in transfer to another school or continued suspension for a fixed period of 6 to 30 school days
6.	Superintendent's suspension which may result in transfer to another school or continued suspension for a fixed period of 6 to 30 school days	Initiating criminal charges Superintendent's suspension which may result in extended suspension for one calendar year with opportunity to petition for early readmission
7*	Superintendent's suspension which will result in a one year suspension and transfer to a Second Opportunity School for students in grades 6-12 and to an alternative program for students in grades K-5	Expulsion from the New York City public schools**
8.*	Expulsion from the New York City public schools**	

* For infractions which carry a Level of Severity of 7 or 8 only, this disposition may be modified on a case-by-case basis.

** Expulsion is available only for general education students who turned 17 prior to the beginning of the school year.

